

Palūkanos arbitražo ir teismų praktikoje

Valentinas Mikelėnas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto profesorius, Advokatų kontoros „Ellex Valiunas“ partneris

Straipsnyje aptariamos pagrindinės teismų praktikos problemos ir klaidos, susijusios su palūkanų priteisimu. Šiuo klausimu, pirma, kyla palūkanų priskyrimo materialinės ar procesinės teisės sričiai problema. Antra, palūkanoms taikytinos teisės klausimas. Trečia, laikotarpis, už kurį skaičiuojamos palūkanos. Ketvirta, priteistų palūkanų dydis. Penkta, arbitražo teismo sprendimo panaikinimas arba nepripažinimas dėl palūkanų ar jų dydžio. Taip pat pateikiama pavyzdžių iš Lietuvos teismų praktikos, patvirtinančių, kad teismai, taikydami palūkanas reglamentuojančias teisės normas, daro klaidų.

ĮVADAS

Tiek arbitražo, tiek teismų praktikoje absoliuti dauguma ginčų yra kilę iš piniginių prievolių. Todėl ir pagrindinis gynimo būdas, kurį ieškovai prašo pritaikyti apginant jų teises yra reikalavimas priteisti nuostolius, netesybas ar kitaip vadinamas pinigų sumas¹. Vienas iš piniginių prievolių bruožų yra palūkanos. Arbitražo teisės doktrinoje pripažįstama, kad galioja prezumpcija, jog skolininkas pinigines prievolės pažeidimo atveju privalo mokėti palūkanas². Antai Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.210 straipsnyje nustatyta, kad terminą įvykdyti piniginę prievolę praleidęs skolininkas privalo mokėti palūkanas. Atlikti tyrimai rodo, kad Europos Sąjunga yra išstikusi pavėluotų mokėjimų krizė³. Nors kasmet yra išrašoma apie 18 milijardų sąskaitų, tačiau tik apie pusę jų yra laiku apmokamos. Todėl Europos Komisija dar 2023 m. inicijavo 2011 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir

Tarybos direktyvos 2011/7/ES dėl kovos su pavėluotų mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, direktyvos peržiūrą⁴.

Nuo sutarties pažeidimo iki kreipimosi su ieškiniu į arbitražą ar teismą praeina nemažai laiko, nes šalys kilusį ginčą dažnai bando išspręsti derybomis ar kitais būdais. Nemažai užtrunka ir sprendžiant šalių ginčą arbitražu ar teisme. Pavyzdžiui, Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika rodo, kad 2022 m. vidutinė bylos nagrinėjimo trukmė buvo 8,1 mėnesio⁵. Nagrinėjant ginčą teisme, turint omenyje instancinę teismų sistemą, bylos nagrinėjimas gali trukti keletą metų. Visą šį laikotarpį kreditorius, neatgaudamas iš skolininko pagrindinės skolos sumos, neabejotinai patiria nuostolių, dalį kurių sudaro palūkanos. Todėl nenuostabu, kad, tenkinant ieškinį, be pagrindinės skolos, kreditoriui paprastai priteisiamos ir palūkanos. O palūkanų sumos kartais yra labai didelės – jos

¹ Schneider, m. E., Knoll, J. (Eds.) (2011). *Performance as a Remedy: Non-Monetary Relief in International Arbitration*. New York: JurisNet, p. 3.

² Lew, J. d. m., Mistelis, L. A. et al. (2003). *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, p. 661.

³ European Payment Report 2023. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.intrum.com/media/oincip4wo/epr-2023-final.pdf> [žiūrėta 2024-05-20].

⁴ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Combating Late Payment in Commercial Transactions. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52023PC0533> [žiūrėta 2024-05-20].

⁵ Vilniaus komercinio arbitražo teismo 2022 m. statistika. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.arbitrazas.lt/failai/2023/2022_VKAT_statistika_www.pdf [žiūrėta 2024-05-13].

gali sudaryti 50 procentų ir daugiau pagrindinės skolos. Pavyzdžiui, investicinio arbitražo byloje *Tenaris S. A. and Talta-Trading e Markering Sociedade Unipessoal, LDA v. Bolivarian Republic of Venezuela* 2016 m. sausio 29 d. arbitražo teismo sprendimu buvo priteista 87,3 milijono JAV dolerių pagrindinė suma ir 85,5 milijono palūkanų iki sprendimo priėmimo, o tai sudarė apie 50 procentų visos priteistos sumos⁶. Kitoje investicinio arbitražo byloje *Marvin Roy Feldman Karpa v. United Mexican States* 2002 m. gruodžio 16 d. sprendimu buvo priteista 9,5 milijono pesų pagrindinė skola ir 7,5 milijono pesų (44 procentai) palūkanų iki sprendimo⁷. Bene didžiausia palūkanų suma investicinio arbitražo praktikoje priteista 2012 m. spalio 5 d. ICSID arbitražo teismo byloje *Occidental Petroleum Corporation and Occidental Exploration and Production Company v. The Republic of Ecuador*, kurioje iš Ekvadoro valstybės buvo priteista 1,7 milijardo JAV dolerių nuostolių bei 500 milijonų sudėtinių palūkanų⁸.

Taigi palūkanų klausimas arbitrams ir teisėjams yra rimtas ne tik teisinis, bet ir ekonominis iššūkis. Priteisiant palūkanas tiek arbitražo, tiek ir teismų praktikoje susiduriama su daugeliu probleminių klausimų, kai kuriuos iš jų aptarti ir skiriamas šis straipsnis. Tokie klausimai yra, pirma, palūkanų priskyrimo materialinės ar proceso teisės sričiai problema. Antra, palūkanoms taikytina teisė. Trečia, laikotarpis, už kurį skaičiuojamos palūkanos. Ketvirta, priteisiamų palūkanų dydis. Penkta, arbitražo teismo sprendimo panaikinimas ar nepripažinimas dėl palūkanų ar jų dydžio. Taigi palūkanų priteisimas arbitražo ir teismų praktikoje yra ne ką mažesnė problema nei išspręsti šalių pagrindinį ginčą. Šiame straipsnyje glaustai aptariamos pagrindinės problemos ir praktikos klaidos, susijusios su palūkanų priteisimu.

I. MATERIALINĖ AR PROCESO TEISĖ?

Nagrinėjant ginčą, neturintį tarptautinio elemento, klausimo, ar palūkanas reglamentuoja materialinės teisės, ar proceso teisės normos, paprastai nekyla. Lietuvos, kaip ir daugelio kitų civilinės teisės tradicijos valstybių teisės požiūriu, palūkanos yra materialinės teisės, o ne proceso teisės reglamentavimo sritis. Aišku, Lietuvoje šiek tiek painiaivos kelia teismų praktikoje prigižęs terminas „procesinės“ palūkanos. Bene pirmą kartą procesinių palūkanų terminas buvo pavartotas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. priteisiant palūkanas pagal CK 6.37 straipsnio 2 dalį⁹ ir nuo to laiko nuolat vartojamas teismų procesiniuose dokumentuose. Terminas „procesinės“ palūkanos vartojimas gali suponuoti manyimą, kad tai yra kokia nors speciali palūkanų rūšis, kurią neva nustato proceso teisė. Tačiau taip manyti būtų klaidinga. CK 6.37 straipsnio 2 dalyje tik nustatytas laikotarpis, už kurį arbitražas ar teismas priteisia palūkanas – nuo bylos iškėlimo iki sprendimo visiško įvykdymo. Kitaip tariant, pagal CK 6.37 straipsnio 2 dalį priteisiamos palūkanos yra tos pačios palūkanos, kurios nustatytos CK 6.210 straipsnyje, t. y. moratorinės palūkanos, kurias skolininkas turi mokėti už pinigines prievolės įvykdymo termino praleidimą (lot. *mora creditoris*). Todėl terminas „procesinės“ palūkanos derėtų atsisakyti ir jas vadinti moratorinėmis palūkanomis. Procesinių palūkanų termino vartojimo sukeltą painiavą iliustruoja neseniai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėta byla. Ginčo šalių sudarytoje sutartyje numatyta, kad, atsakovei delsiant atsiskaityti, yra mokamos 0,1 proc. palūkanos nuo laiku nesumokėtos sumos už kiekvieną uždelstą dieną. Teismai, priteisdami palūkanas, pripažino, kad šalių sutartas palūkanų dydis (36 proc. metinių palūkanų) nėra sąžiningas, palyginti su įtvirtintu įstatyme (Lietuvos Respublikos mokė-

⁶ ICSID arbitražo teismo byla nr. ARB/11/26. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw7098.pdf> [žiūrėta 2024-05-13].

⁷ ICSID arbitražo byla Nr. ARB(AF)/99/1 <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0319.pdf> [žiūrėta 2024-05-013].

⁸ ICSID arbitražo teismo byla Nr. ARB/06/11. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw1094.pdf> [žiūrėta 2024-05-013].

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364/2005.

Jimų, atliekamų pagal komercines sutartis, vėlavimo prevencijos įstatymo 2 straipsnio 5 dalis, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.210 straipsnio 2 dalis), todėl ieškovei iš atsakovės priteisė 6 proc. metines palūkanas už 113 763,73 Eur nuo bylos iškėlimo teisme (2021 m. lapkričio 30 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, panaikindamas apeliacinės instancijos teismo nutartį ir perduodamas bylą nagrinėti iš naujo apeliacinės instancijos teismui, visiškai nepagrįstai nurodė, kad:

„[...] nagrinėjamoje byloje nenustatyta ir ieškovė neįrodinėjo, jog šalys, susitardamos dėl palūkanų, mokėtinų iki visiško prievolės įvykdymo, dydžio, būtų susitarusios ir dėl procesinių palūkanų už priskaičiuotas palūkanas dėl piniginių prievolės įvykdymo termino praleidimo. Todėl ieškovės reikalavimas priteisti šalių sutartas procesines palūkanas ir už nuo 2021 m. spalio 1 d. iki ieškinio pateikimo teismui 2021 m. lapkričio 24 d. įskaitytinai priteistas 6837,40 Eur sutartines palūkanas vertintinas kaip nepagrįstas“¹⁰.

Bet juk procesinės palūkanos yra ne kas kita kaip moratorinės palūkanos (CK 6.210 str.). Jeigu šalys yra susitarusios dėl moratorinių palūkanų, vadinasi, šios palūkanos ir yra skaičiuojamos nuo termino praleidimo momento iki pat ieškinio pareiškimo, o teismui ieškinį patenkinus teismas šias palūkanas turi priteisti nuo priteistos sumos pagal CK 6.37 straipsnio 2 dalį. Taigi procesinių palūkanų termino vartojimas klaidina ir vedantis prie šioje byloje daromų klaidų. Todėl, kaip minėta, derėtų atsisakyti procesinių palūkanų termino vartojimo ir tiesiog kalbėti apie moratorines palūkanas, apskaičiuotas iki civilinės bylos iškėlimo, t. y. ikiteismines palūkanas (angl. *prie-judgment interest*; *pre-award interest*), ir tas pačias palūka-

nas, skaičiuojamas nuo bylos iškėlimo iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, t. y. palūkanas po teismo sprendimo (angl. *post-judgment interest*, *post-award interest*)¹¹. Be abejo, šioje byloje teismas turėjo teisę spręsti sutartyje numatytų 36 procentų metinių palūkanų dydžio mažinimo klausimą, tačiau tai nereiškia, kad palūkanos turėjo būti sumažintos būtent iki 6 procentų. Įstatyme nustatytas palūkanų dydis dažnai neatitinka rinkoje galiojančių palūkanų dydžio, jis paprastai yra didesnis. Tokiais atvejais skolininkas gali specialiai laiku nevykdyti prievolės, žinodamas, kad teismas šalių sutartas moratorines palūkanas mažins iki įstatyme nustatytų palūkanų¹².

Kai byla turi tarptautinį elementą, kyla ginčo santykiui taikytinos teisės klausimas. Pažymėtina, kad 50 procentų 2022 m. Vilniaus komercinio arbitražo teismo organizuotų bylų buvo su tarptautiniu elementu¹³.

Kaip žinoma, įvairių valstybių teisė ir tą patį dalyką, pavyzdžiui, ieškinio senatį, gali vertinti skirtingai – vienoje valstybėje jis bus laikomas materialinės teisės dalimi, kitose – proceso teisės dalimi. Jeigu palūkanas laikytume proceso teisės dalimi, tai visi klausimai, susiję su palūkanomis, būtų sprendžiami pagal arbitražo ir teismo vietos teisę. Ir atvirkščiai, jeigu palūkanas traktuosime kaip materialinės teisės dalį, tai palūkanoms taikysime tos valstybės materialinę teisę, kuri taikoma ginčo santykiui pagal tarptautinės privatinės teisės normas. Pavyzdžiui, jeigu arbitražo vieta yra Londonas, o ginčo santykiui taikoma Lietuvos materialinė teisė, tai pagal arbitražo vietos teisę (*lex arbitri*) palūkanų apskaičiavimas bus laikomas proceso teisės dalimi ir arbitrai galės nepaisyti Lietuvos CK 6.37 straipsnio 4 dalies, kurioje nustatyta, kad sudėtinės palūkanos netaikomos, nes palūkanų klausimą reglamentuoja 1996 m. Anglijos arbitražo įstatymo 49 straipsnis, pagal

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-95-403/2024, 39 p.

¹¹ Burrows, A. (2017) Interest. Iš: Virgo, G., Worthington, S. (eds). *Commercial Remedies: Resolving Controversies*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 248–249.

¹² Zimmermann, R. (2014). Interest for Delay in Payment of Money. Gullifer, L., Vogenauer, S. (eds). *English and European Perspectives on Contract and Commercial Law, Essays in Honour of Hugh Beale*. London: Hart Publishing, p. 321.

¹³ Vilniaus komercinio arbitražo teismo 2022 m. statistika. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.arbitrazas.lt/failai/2023/2022_VKAT_statistika_www.pdf [žiūrėta 2024-05-013].

kurį arbitrams leidžiama priteisti ir sudėtinės palūkanas¹⁴.

Palūkanos yra vienas iš kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdų¹⁵. Savo ruožtu gynimo būdas yra sudedamoji materialinės teisės dalis¹⁶, nes dar romėnai teigė, kad ten, kur yra subjektinė teisė, yra ir jos gynimas (lot. *ubi ius, ubi remedium*), nepaisant to, kad vienas ar kitas gynimo būdas taikomas laikantis tam tikros procesinės tvarkos. Pripažįstama, kad kreditorius, laiku neatgaudamas iš skolininko pinigų, patiria nuostolių, nes jis pats privalo skolintis arba panaudoti kitus finansinius išteklius, dėl to jis negali „įdarbinti“ kitų savo pinigų. Taigi palūkanos yra kreditoriaus nuostolių rūšis¹⁷, o nuostoliai, kaip žinoma, neabejotinai yra materialinės teisės dalis. Taigi už kurį laikotarpį kreditorius gali reikalauti palūkanų, kokių galimybių šalys turi susitarti sutartyje dėl palūkanų ir pan. reglamentuoja ginčo santykiui taikytina materialinė teisė¹⁸.

Tačiau dėl kai kurių su palūkanomis susijusių klausimų vienodos pozicijos nėra. Pavyzdžiui, nors JAV federaliniai teismai palūkanų priteisimą iki teismo sprendimo kolizinių normų požiūriu laiko materialinės teisės klausimu, valstijų teismų požiūris nėra toks vienodas. Vienose valstijose šis klausimas laikomas materialinės, tačiau kitose – proceso teisės klausimu. Taip yra todėl, kad palūkanų priteisimas iki teismo sprendimo atlieka dvi funkcijas. Pirma, palūkanos kompensuoja kreditoriaus nuostolius. Antra, skolininkas

yra skatinamas kreditoriaus nuostolius atlyginti savanoriškai ir kuo greičiau, nes antraip iš jo bus priteistos palūkanos. Kuo daugiau bus atvejų, kai nuostoliai kreditoriui atlyginami savanoriškai siekiant išvengti palūkanų mokėjimo, tuo mažiau bus teismuose bylų. Pagal tai, kuri palūkanų funkcija yra sureikšminama, skiriasi ir palūkanų kvalifikavimas. Jeigu sureikšminama palūkanų kompensacinė funkcija, jos laikomos materialinės teisės dalimi. Ir atvirkščiai – jeigu sureikšminama prevencinė palūkanų funkcija, jos pripažįstamos proceso teisės dalimi¹⁹.

Nėra sutariama ir dėl palūkanų normos (dydžio) kvalifikavimo. Pavyzdžiui, palūkanų norma (dydis) daugelyje valstybių taip pat laikoma materialinės teisės dalimi, o Jungtinėje Karalystėje tai traktuojama kaip proceso teisės klausimas²⁰.

Taip pat nesutariama dėl arbitrų ir teismo įgaliojimų keisti palūkanų dydį – jas mažinti arba didinti. Vienose valstybėse, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje²¹, manoma, kad šį klausimą reikia spręsti pagal arbitražo ar teismo vietos proceso teisę, kitose, pavyzdžiui, Kanadoje, – pagal taikytiną ginčo santykiui materialinę teisę²². Pavyzdžiui, Anglijos 1996 m. Arbitražo įstatymo 49 straipsnyje nustatyta, kad jeigu šalys nėra susitarusios kitaip, arbitražo teismas gali priteisti paprastas ar sudėtinės palūkanas už tokius laikotarpius ir tokio dydžio, koks, jo manymu, atitinka teisingumo principą. Plati diskrecija arbitrams nustatyti tiek priteisiamų

¹⁴ English Arbitration Act, 1996. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/data.pdf> [žiūrėta 2024-05-15].

¹⁵ Burrows, A. (2017). Interest. Virgo, G., Worthington, S. (eds). *Commercial Remedies: Resolving Controversies*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 255.

¹⁶ Panagopoulos, G. (2005). Substance and Procedure in Private International Law. *Journal of Private International Law*, 1(1), p. 82–83.

¹⁷ J. Gillis Wetter, J. G. (1986). Interest as an Element of Damages in the Arbitral Process. *International Financial Law Review*, 5(12), p. 20–23.

¹⁸ Garnett, R. (2012). *Substance and Procedure in Private International Law*. Oxford: Oxford University Press, p. 261.

¹⁹ Palmer, d. K. (2002). Should Prejudgment Interest Be a Matter of Procedural or Substantive Law in Choice-of-Law Disputes? *The University of Chicago Law Review*, 69, p. 705–706.

²⁰ Hunter, m., Triebel, V. (1989). Awarding Interest in International Arbitration. Some Observations Based on a Comparative Study of the Laws of England and Germany. *Journal of International Arbitration*, 6, p. 13.

²¹ 2015 m. spalio 19 d. Anglijos teismo sprendimas byloje *National Housing Trust v. YP Seaton & Associates Co Ltd* ([2015] UKPC 43). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.jcpc.uk/cases/docs/jcpc-2014-0072-judgment.pdf> [žiūrėta 2024-05-015].

²² Waincymer, J. (2012). *Procedure and Evidence in International Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, p. 1177.

palūkanų dydį, tiek ir laikotarpį, už kurį jos priteisiamos, numatyta ir 1974 m. Australijos tarptautinio arbitražo įstatymo 25–26 straipsniuose²³, Honkongo 2011 m. arbitražo įstatymo 79–80 straipsniuose²⁴.

Kai kurių nuolatinių arbitražo institucijų taisyklės (reglamentai) taip pat leidžia daryti išvadą, kad tam tikri su palūkanomis susiję klausimai yra laikomi proceso teisės, o ne materialinės teisės dalimi. Pavyzdžiui, remiantis Amerikos arbitražo asociacijos taisyklių 49(d)(i) straipsniu arbitrams suteikiama diskrecijos teisė tiek nustatyti palūkanų normą, tiek ir laikotarpį, už kurį priteisiamos palūkanos²⁵. Analogiška arbitrų diskrecijos teisė nustatyta ir pagal Londono tarptautinio arbitražo teismo 2020 m. taisyklių 24.4 straipsnį²⁶. Jungtinėje Karalystėje veikiantis Atestuotas arbitražo institutas 2011 m. priėmė Gaires arbitrams, kaip priimti sprendimus dėl palūkanų²⁷.

Taigi, šalims renkantis arbitražo vietą, be kitų veiksnių, reikia įvertinti ir palūkanų kvalifikavimo klausimą. Pasirinkus arbitražo vietą valstybėje, kurioje kai kurie palūkanų klausimai laikomi proceso teisės dalimi, šalims gali tekti patirti įvairių netikėtumų, jeigu *lex arbitri* teisė nustatys kitokias taisykles, nei ginčui taikytina materialinė teisė.

II. TAIKYTINA TEISĖ

Pripažinus, kad palūkanas reglamentuoja materialinė teisė, bylos, turinčios užsienio elementą, atveju palūkanoms taikytina teisė nustatoma pagal bendras kolizines normas. Tarptautinė

privatinė teisė paprastai neturi atskirų taisyklių, skirtų būtent nustatyti palūkanoms taikytiną teisę. Pavyzdžiui, CK 1.10–1.62 straipsniuose nėra numatyta specialių kolizinių normų, skirtų palūkanoms. Todėl palūkanoms bus taikoma ta teisė, kuri taikoma ginčo santykiui. Pavyzdžiui, jeigu yra kilęs sutartinis ginčas, tai palūkanoms bus taikoma tos valstybės materialinė teisė, kuri bus taikoma sutarčiai, iš kurios kilo ginčas. Antai Europos Sąjungos reglamento Roma I 12(1) (c) straipsnyje nustatyta, kad sutarčiai taikytina materialinė teisė apima teismui pagal jo proceso teisę suteiktų įgaliojimų, visiško ar dalinio prievolių netinkamo vykdymo padarinių, įskaitant žalos įvertinimą, kiek jis apibrėžtas teisės taisyklėmis, nustatymą. Palūkanos yra vienas iš netinkamo sutartinės prievolės vykdymo teisinių padarinių. Taip pat palūkanos laikomos viena iš nuostolių rūšių. Taigi teisė, taikytina sutarčiai, reglamentuos ir palūkanų klausimus.

Tačiau reglamento Roma I 12(2) straipsnyje nustatyta, kad dėl vykdymo būdo ir veiksnių, kurių reikia imtis netinkamo vykdymo atveju, turi būti atsižvelgiama į vykdymo valstybės teisę. Taigi procesinis gynimo būdų aspektas gali lemti, kad prievolės vykdymo vietos teismas, remdamasis savo valstybės proceso teise, taip pat viešosios tvarkos išlyga, gali atsisakyti taikyti gynimo būdą, numatytą taikytinoje užsienio valstybės materialinėje teisėje, jeigu teismo vietos valstybės teisė tokio gynimo būdo nenumato²⁸. Pavyzdžiui, kai kurių valstybių, kurių teisinė sistema grindžiama šariatu, teisė palūkanų apskritai ne-

²³ International Arbitration Act 1974. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.au/C2004A00192/latest/text> [žiūrėta 2024-05-16].

²⁴ Arbitration Ordinance 2011. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap609?xpi=d=ID_1438403521461_004 [žiūrėta 2024-05-16].

²⁵ Commercial Arbitration Rules and Mediation Procedures 2022. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.adr.org/sites/default/files/Commercial-Rules_Web.pdf [žiūrėta 2024-05-16].

²⁶ LCIA Arbitration Rules 2020. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2020.aspx#Article%2026 [žiūrėta 2024-05-16].

²⁷ Chartered Institute of Arbitrators. Practice Guideline 13: Guidelines for Arbitrators on how to approach the making of awards on interest 2011. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.ciarb.org/media/4218/2011-making-of-awards-on-interest.pdf> [žiūrėta 2024-05-16].

²⁸ Išsamiau žr.: Garnett, R. (2012). *Substance and Procedure in private International Law*. Oxford: Oxford University Press, p. 260–274.

pripažįsta²⁹. Todėl jeigu ginčo santykiui taikoma valstybės teisė, draudžianti palūkanas, arbitražo teismas privalės į tai atsižvelgti, nes priešingu atveju jo sprendimas gali būti panaikintas arba nepripažintas toje valstybėje, kurioje palūkanos neleidžiamos. Antra vertus, jeigu arbitražo vieta yra valstybėje, kurioje palūkanos draudžiamos, palūkanų priteisimas, nors tą leistų daryti ginčo santykiui taikytina teisė, taip pat gali lemti arbitražo sprendimo panaikinimą remiantis viešosios tvarkos išlyga. Pavyzdžiui, Kuveito teismai, remdamiesi viešosios tvarkos išlyga, nepripažįsta užsienio arbitražo teismų sprendimų, kuriais yra priteistos palūkanos³⁰.

Kolizinėmis teisės normomis nustatyta ginčo santykiui taikytina teisė yra taikoma neatsižvelgiant į tai, ar tos valstybės teisė vieną ar kitą su palūkanomis susijusį klausimą priskiria materialinei ar proceso teisei. Pavyzdžiui, jeigu ginčo santykiui taikytina Anglijos teisė, o arbitražo vieta yra Lietuvoje, tai palūkanų klausimai turės būti sprendžiami pagal Anglijos teisę, nesvarbu kad kai kurios palūkanas reglamentuojančios teisės normos yra Anglijos 1996 m. Arbitražo įstatyme.

Pažymėtina, kad arbitražo teisės doktrinoje vyrauja nuomonių dėl to, pagal kurią teisę reikia spręsti su palūkanomis susijusius klausimus, įvairovė. Pavyzdžiui, siūloma taikyti skirtingą teisę nustatant apskritai arbitrų teisę spręsti palūkanų priteisimo klausimą (procesinis aspektas) ir visiems kitiems su palūkanomis susijusiems klausimams (materialinis aspektas). Antai siūloma arbitrų teisę spręsti palūkanų priteisimo klausimą nustatyti pagal arbitražo vietos teisę arba arbitražiniam susitarimui taikytiną teisę, o visus likusius su palūkanomis susijusius klausimus spręsti pagal ginčo santykiui taikytiną teisę arba pagal arbitražo vietos teisę, arba netgi pagal valstybės valiutos, kuria išreikšta pinigine prievolė, teisę³¹.

Toks taikytinos teisės nustatymo išskaidymas labai komplikuočių bylos nagrinėjimą, todėl arbitražo praktikoje, kiek ji yra prieinama, yra tendencija visiems su palūkanomis susijusiems klausimams taikyti vieną teisę, nustatytą pagal kolizines teisės normas.

Situacija gali keistis arbitražo teismo sprendimų vykdymo proceso metu. Pavyzdžiui, jeigu arbitražo teismo sprendimą reikia pripažinti ir vykdyti užsienio valstybėje, kai kurių valstybių teisė nustato, kad palūkanas už laikotarpį nuo sprendimo iki jo įvykdymo reglamentuoja vykdymo vietos valstybės teisė. Todėl valstybės teismas, pripažindamas užsienio arbitražo teismo sprendimą, gali nustatyti, kad palūkanos iki jo visiško įvykdymo yra priteisiamos ne tokios, kokios yra arbitražo teismo sprendime, o kokios yra vykdymo vietos valstybės teisėje. Taigi tokiu atveju teismas, pripažindamas užsienio arbitražo teismo sprendimą, kartu jį modifikuoja, t. y. pakeičia priteistų palūkanų dydį, pavyzdžiui, jį sumažina iki vykdymo vietos valstybėje nustatytą įstatyminių palūkanų, jeigu arbitražo sprendime jos yra didesnės. Antai JAV galioja integracijos (angl. *merger*) doktrina, pagal kurią pripažįstama, kad užsienio arbitražo teismo sprendimas, kai jį pripažįsta JAV teismas, yra perkeliamas, integruojamas į teismo sprendimą. Todėl laikoma, kad tokiu atveju jau vykdomas ne arbitražo, o valstybės teismo sprendimas. Dėl šios priežasties teismas, pripažindamas užsienio arbitražo teismo sprendimą ir priteisia vykdymo vietos valstybės teisėje nustatytas palūkanas iki visiško sprendimo įvykdymo³².

III. LAIKOTARPIS

Kadangi palūkanos laikomos kreditoriaus nuostoliais, kuriuos jis patiria laiku neatgaudamas iš skolininko pinigų, tai palūkanos turi būti mokamos už visą laikotarpį nuo pat skolininko parei-

²⁹ Sharawy, H. m. (2000). Understanding the Islamic Prohibition of Interest: a Guide to Aid Economic Cooperation between the Islamic and Western Worlds. *Georgia Journal of International and Comparative Law*, 29(1), p. 153–179.

³⁰ Alghanim, B. (2020) The Enforcement of Foreign Judgments in Kuwait. *Journal of Private International Law*, 16(3), p. 514.

³¹ Born, G. B. (2021). *International Commercial Arbitration*, 3rd ed. Vol. III. The Hague: Kluwer Law International, p. 3360–3361.

³² Reisberg, S. H., Pauley, K. m. (2013). An Arbitrator's Authority to Award Interest on an Award until „Date of Payment“: Problems and Limitations. *International Arbitration Law Review*, 16(1), p. 25.

gos vykdyti piniginę prievolę atsiradimo iki pat tos prievolės visiško įvykdymo. Kiek ilgas bus šis laikotarpis, visų pirma priklauso nuo skolininko. Jeigu skolininkas prievolę įvykdo savanoriškai iš karto po to, kai ji tapo vykdytina, tai palūkanų mokėjimo klausimo apskritai nekyla. Pavyzdžiui, skolininkas padarė žalos kreditoriui, tačiau kitą dieną jis su kreditoriumi suderino žalos dydį ir ją visiškai atlygino. Tačiau jeigu piniginei prievolė nėra vykdoma savanoriškai, tai kreditorius yra priverstas kreiptis su ieškiniu į arbitražą ar teismą. Tokiu atveju reikia skirti du laikotarpius, per kuriuos piniginei prievolė nėra vykdoma. Pirma, tai laikotarpis nuo skolininko pareigos įvykdyti piniginę prievolę atsiradimo iki kreipimosi į arbitražą (teismą). Palūkanos, mokamos už šį laikotarpį, vadinamos ikiteisminėmis palūkanomis (angl. *pre-award* arba *pre-judgment interest*). Antra, tai laikotarpis nuo kreipimosi į arbitražą (teismą) iki visiško arbitražo (teismo) sprendimo įvykdymo (CK 6.37 str. 2 d). Palūkanos, mokamos už šį laikotarpį, vadinamos palūkanomis, mokamomis po arbitražo (teismo) sprendimo (angl. *post-award* arba *post-judgment interest*). Kai kuriose valstybėse (pvz., JAV), kuriose laikoma, kad arbitražo teismo sprendimas vykdomo proceso metu yra integruojamas, inkorporuojamas į valstybės teismo sprendimą, skiriami trys palūkanų priteisimo laikotarpiai: nuo prievolės pažeidimo iki arbitražo teismo sprendimo priėmimo; nuo arbitražo teismo sprendimo priėmimo iki valstybės teismo sprendimo, kuriuo arbitražo teismo sprendimas paliekamas galioti arba pripažįstamas, ir, trečia, nuo valstybės teismo sprendimo iki visiško įvykdymo. Taip yra todėl, kad, kaip minėta, palūkanų priteisimas už trečią laikotarpį laikomas valstybės teismo išimtinė jurisdikcija³³.

Laikotarpis, už kurį mokamos palūkanos, nustatomas pagal ginčo santykiui taikytiną teisę. Daugumoje valstybių ikiteisminės palūkanos yra priteisiamos nuo prievolės pažeidimo momento³⁴. Pavyzdžiui, deliktinės prievolės atveju palūkanos priteisiamos nuo delikto padarymo. Antai Irano ir JAV ginčų tribunolas, nagrinėjantis bylas dėl žalos, padarytos JAV piliečių ir įmonių turto nacionalizavimu, atlyginimo, palūkanas priteisia nuo turto eksproprijavimo datos³⁵. Sutartinių terminuotų piniginių prievolių atveju palūkanos priteisiamos nuo termino praleidimo momento. Kitokių prievolių atveju palūkanos priteisiamos nuo prievolės pažeidimo dienos. Pavyzdžiui, jeigu žala padaryta neteisėtu sutarties nutraukimu, palūkanos priteisiamos nuo sutarties nutraukimo dienos³⁶.

Be abejo, kai kurių valstybių teisė gali nustatyti ir kitokius palūkanų priteisimo laikotarpius. Pavyzdžiui, tose valstybėse, kurių civilinė teisė nustato kreditoriaus pareigą įspėti skolininką, kad jis pažeidė prievolę, palūkanos priteisiamos nuo pranešimo skolininkui apie prievolės pažeidimą momento. Antai Prancūzijos civilinio kodekso 2019 m. redakcijos 1231(6) straipsnyje nustatyta, kad palūkanos priteisiamos nuo to momento, kai kreditorius nusiuntė įspėjimą skolininkui dėl prievolės vykdymo (pranc. *mise en demeure*)³⁷. Toks reglamentavimas yra palankus skolininkui, nes už laikotarpį nuo prievolės pažeidimo iki formalaus reikalavimo įvykdyti prievolę kreditorius negali reikalauti palūkanų. Dėl šios priežasties toks palūkanų skaičiavimo laikotarpio nustatymo principas yra pagrįstai kritikuojamas³⁸.

Kai prievolė yra paprasta, t. y. jos galiojimas ar vykdymas nėra siejamas nei su kokia nors sąlyga, nei su terminu³⁹, kreditorius įgyja teisę rei-

³³ Ibid, p. 25.

³⁴ Waincymer, J. (2012). *Procedure and Evidence in International Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, p. 1118.

³⁵ Iranoir JAV tribunolo 1993 m. sausio 22 d. sprendimas byloje Nr. 544-298-2 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://iusct.com/cases/final-award-no-544-22-january-1993/> [žiūrėta 2024-05-16].

³⁶ Secomb, m. (2019). *Interest in International Arbitration*. Oxford: Oxford University Press, p. 69.

³⁷ Rowan, S. (2022). *The New French Law of Contract*. Oxford: Oxford University Press, p. 121.

³⁸ Reitz, J. C. (1988). The Mysteries of the *Mise en Demeure*. *Tulane Law Review*, 63(1), p. 85–86.

³⁹ Paprasta prievole (pranc. *obligation pure et simple*) laikoma prievolė, kurios galiojimas ar vykdymas nėra siejamas nei su kokia nors sąlyga, nei su terminu. Žr., pvz., Kanados Kvebeko provincijos Civilinio kodekso 1372(2) str.

kalauti, o skolininkui atsiranda pareiga ją įvykdyti iš karto nuo prievolės atsiradimo momento. Pavyzdžiui, deliktinės prievolės atveju nuo pat žalos padarymo momento kreditorius įgyja teisę reikalauti, kad skolininkas žalą atlygintų ir atitinkamai atsiranda skolininko pareiga žalą atlyginti (CK 6.263 str. 2 d.). Vadinasi, deliktinių prievolių atveju palūkanos skaičiuojamos nuo žalos padarymo momento.

Lietuvos CK yra tik pora bendrų normų, reglamentuojančių kreditoriaus išpėjimą skolininkui apie prievolės neįvykdymą. Antai CK 6.63 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatyta, kad skolininkas laikomas pažeidusiu prievolę nuo to momento, kai kreditorius teisiniu ar neteisiniu būdu pagrįstai pareikalavo, kad skolininkas įvykdytų prievolę. Taip pat CK 6.63 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu prievolės įvykdymo terminas nebuvo nustatytas, tai skolininkas laikomas pažeidęs prievolę nuo to momento, kai kreditorius raštu pareikalavo įvykdyti prievolę ir nustatė įvykdymo terminą, tačiau skolininkas per šį terminą prievolės neįvykdė. Taip pat nereikia skolininko išpėti apie termino praleidimą, jeigu prievolės įvykdymo terminas yra apibrėžtas (CK 6.63 str. 1 d. 2 p.). Tokiu atveju palūkanos pradamos skaičiuoti nuo termino praleidimo momento (CK 6.261 str.). Tačiau kai terminas nenustatytas ar apibrėžtas pareikalavimo momentu, kreditorius turi pareikalauti, kad skolininkas prievolę vykdytų (CK 6.53 str.).

Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercines sutartis, vėlavimo prevencijos įstatymo⁴⁰ 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, pasibaigus šio įstatymo 4 straipsnyje ir 5 straipsnio 1, 3 ar 4 dalyse nurodytiems laikotarpiams, kreditorius turi teisę į komercinėje sutartyje ar šiame įstatyme nustatytas palūkanas be išpėjimo skolininkui. Taigi pagal šį įstatymą nereikalaujama formalaus skolininko išpėjimo ir palūkanos turi būti skaičiuojamos nuo mokėjimo termino suėjimo dienos. Tačiau pagal CMR konvenciją palūkanos pradamos skaičiuoti nuo tos dienos, kai vežėjui raštu yra pateikiamas reika-

lavimas, o jeigu tokio nebuvo, – nuo ieškinio pareiškimo dienos (27 str.)⁴¹.

Palūkanų laikotarpio nustatymo problema tiką Lietuvoje iliustruoja neseniai išnagrinėta byla. Ieškovas prašė teismo iš atsakovės Lietuvos Respublikos priteisti jam 36 528,49 Eur kompensuojamųjų palūkanų, 5 procentų palūkanas nuo priteistos sumos nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Ieškovas nurodė, kad įsiteisėjusiu Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 16 d. sprendimu ieškovui iš atsakovės priteistas 152 214,21 Eur turtinės žalos ir 20 000 Eur neturtinės žalos atlyginimas. Pagal visiško nuostolių atlyginimo principą ieškovas turi teisę į kompensuojamąsias palūkanas iš delikto atsiradusioms piniginiams prievolėms, skaičiuojamoms nuo žalos padarymo ar paaiškėjimo dienos iki jos atlyginimo. Žala ieškovui atsirado nuo konkrečių sprendimo nustatytų nuostolių atsiradimo arba jų paaiškėjimo. Neturtinė žala, kurią atlyginti priteisė teismas, paaiškėjo 2018 m. gruodžio 4 d., kai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atmetė prokurorų kasacinius skundus dėl ieškovą išteisinančio nuosprendžio. Nagrinėjant bylą buvo nustatyta, kad Šiaulių apygardos teismas 2021 m. kovo 16 d. sprendimu ieškovo ieškinį tenkino iš dalies ir priteisė iš atsakovės ieškovui 152 214,21 Eur turtinės žalos ir 20 000 Eur neturtinės žalos atlyginimą. Lietuvos apeliacinis teismas 2022 m. vasario 22 d. nutartimi Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 16 d. sprendimą paliko nepakeistą. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija 2022 m. gegužės 11 d. banko pavedimu atlygino ieškovui priteistą žalą, sumokėjo 172 214,21 Eur sumą.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies ir nurodė, kad:

„kompensuojamosios palūkanos turi būti skaičiuojamos nuo žalos padarymo momento ar nuo žalos atsiradimo iki ieškinio dėl žalos atlyginimo pateikimo dienos, t. y. iki 2020 m. vasario 26 d. Teismas pažymėjo, kad reikalavimas dėl kompensuojamųjų palūkanų priteisimo yra išvestinis iš reikalavimo dėl žalos atlyginimo,

⁴⁰ Valstybės žinios, 2012, Nr. 127-6389.

⁴¹ Valstybės žinios, 1998, Nr. 107-2932.

todėl terminas yra skaičiuojamas iki ieškinio dėl pagrindinio reikalavimo pateikimo dienos“.

Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą pakeitė: ieškinį tenkino iš dalies ir priteisė iš atsakovės ieškoviui 1 863,69 Eur kompensuojamąsias palūkanas, 5 procentų metines palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme dienos (2022 m. liepos 13 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo. Teismas nurodė, kad:

„[...] pinigine prievole ieškoviui atsirado tik 2022 m. vasario 22 d., įsiteisėjus Sprendimui, kuriame konstatuota valstybės civilinė atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro neteisėtų veiksmų. Nagrinėtoje byloje konstatavus, kad ikiteisminis tyrimas ieškoviui buvo pradėtas, vykdomas ir perduotas teismui nepagrįstai, kad ikiteisminį tyrimą organizavęs prokuroras ir jį vykdę pareigūnai netinkamai atliko jų kompetencijai priskirtas funkcijas, taip pažeisdami pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, o procesinė prievartos priemonė taikyta neteisėtai, pripažinta ieškovo teisė į patirtos turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą. Taip pat tik civilinėje byloje buvo nustatytas žalos padarymo faktas ir dydis“.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išnagrinėjęs bylą kasacine tvarka, nurodė, kad:

„[...] teisėjų kolegija atmeta kaip teisiškai nepagrįstus ieškovo kasacinio skundo argumentus, jog kompensuojamosios palūkanos iš delikto atsiradusiai piniginei prievolei skaičiuotinos nuo žalos padarymo ar jos atsiradimo dienos. Dėl aptartų motyvų taip pat teisiškai nepagrįsti ieškovo kasacinio skundo argumentai, jog kadangi ieškovas iki žalos atlyginimo dienos negalėjo naudotis pinigais, kurių dėl atsakovės neteisėtų veiksmų neteko, todėl tam, kad jis būtų grąžintas į iki praradimų buvusią padėtį, jam turi būti sumokėtos ir kompensuojamosios palūkanos – minimalūs kreditoriaus nuostoliai. [...] apeliacinės instancijos

teismas pagrįstai nusprendė, kad atsakovės pinigine prievole ieškoviui atsirado tik 2022 m. vasario 22 d., įsiteisėjus sprendimui, kuriame konstatuota valstybės civilinė atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro neteisėtų veiksmų. Įvertinus tai, kad, įsiteisėjus Sprendimui, atsakovė priteistą žalos atlyginimą sumokėjo tik 2022 m. gegužės 11 d., ji privalo sumokėti įstatymo nustatyto dydžio palūkanas tik už praleistą prievolės įvykdymo terminą“⁴².

Šioje byloje klydo visi trys teismai, nes klaidingai nustatė deliktinės prievolės atsiradimo ir jos vykdymo momentą – buvo tos nuomonės, kad deliktinė prievole atsirado tik nuo teismo sprendimo priteisti žalos atlyginimą momento. Tačiau deliktinė prievole atsiranda nuo delikto, t. y. neteisėtų veiksmų, sukėlusių žalą, padarymo. Teismo sprendimas tik retroaktyviai patvirtina deliktinės prievolės atsiradimo faktą, t. y. prievolę sukuria ne teismo sprendimas, o deliktas⁴³. Taigi, kai žalą prašomą atlyginti pinigais, pinigine prievole taip pat laikoma atsiradusia nuo delikto padarymo, o ne nuo teismo sprendimo priteisti žalą. CK 6.288 straipsnio 1 dalyje aiškiai nustatyta, kad žala atlyginama nuo jos padarymo dienos, o jeigu žala atsirado vėliau – nuo žalos atsiradimo dienos. Nuostolių, padarytu deliktu, prievole yra paprasta, t. y. jos vykdymas nėra siejamas nei su sąlyga, nei su terminu. Vadinasi, ir palūkanos turi būti skaičiuojamos nuo CK 6.288 straipsnio 1 dalyje nustatyto momento. Juk jeigu už žalą atsakingas asmuo būtų iš karto atlyginęs žalą, nukentėjęs asmuo būtų galėjęs naudoti jam priteistą nuostolių sumą. Valstybė, iš karto atlyginusi žalą, nebūtų patyrusi papildomų išlaidų palūkanomis. Ieškovas, iš karto po žalos padarymo negavęs nuostolių atlyginimo, patiria žalą dėl to, kad negali naudoti jam priklausančių pinigų, pavyzdžiui, negali investuoti, sudaryti banko indėlio sutarties ir kt.⁴⁴ Taigi tokia teismų praktika, kad deliktinės prievolės atveju palūkanos pradedamos skaičiuoti

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-611/2024, 38–46 p.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-424/2003; 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392/2011; 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-310-916/2020, 27 p.

⁴⁴ Michael J. Martin, m. J. (1984). Prejudgment Interest: Implementing Its Compensatory Purpose. *Loyola University Law Journal*, 15(3), p. 544–545.

ne nuo prievolės atsiradimo momento, o tik nuo teismo sprendimo priteisti žalos atlyginimą įsiteisėjimo, negina nukentėjusiojo, o gina žalą padariusį asmenį ir neskatina jo kuo greičiau atlyginti žalą. Vadinasi, tokia teismų praktika sukuria situaciją, kai žalą padaręs asmuo nepagrįstai sutaupo nukentėjusiojo sąskaita. O tokia situacija, kaip žinoma, prieštarauja principui, kad niekas negali gauti naudos iš savo neteisėtų veiksmų (lot. *nullus commodum capere potest de sua injuria*). Kadangi ikiteisminių palūkanų tikslas yra atkurti situaciją, kurioje būtų buvęs ieškovas, jeigu atsakovas iš karto būtų įvykdęs prievolę, tai ikiteisminės palūkanos turi būti priteisiamos nuo žalos padarymo dienos⁴⁵. Pažymėtina, kad sutartinių prievolių atveju, kai pinigine prievole, pavyzdžiui, nuostolių atlyginimas, netesybos, atsiranda kaip papildoma prievole dėl padaryto nepiniginės prievolės neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo, palūkanos taip pat turi būti pradedamos skaičiuoti nuo prievolės pažeidimo momento (UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų 7.4.10. str.).

Be abejo, remiantis sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principais bei mišrios kaltės taisykle galima ikiteisminės palūkanas priteisti ir nuo vėlesnės datos, nei žalos padarymo ar nepiniginės prievolės pažeidimo momentas. Pavyzdžiui, jeigu nustatoma, kad ieškovas specialiai delsei reikšti ieškinį ir jį pareiškė tik prieš pat baigiantis ieškinio senaties terminui arba ieškovas nepagrįstai atsisakė sudaryti skolininko pasiūlytą taikos sutartį, arbitražas (teismas) gali priteisti ikiteisminės palūkanas ir už trumpesnę laikotarpį⁴⁶. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad kreditorius turi imtis protingų ir jam prieinamų priemonių išvengti žalos ar jos padidėjimo. Jeigu šios pareigos kreditorius nevykdė, arbitražas ar teismas gali pripažinti buvus mišrią ginčo šalių kaltę (CK 6.248 str. 4 d., 6.259 str.). Tačiau bet kuriuo atveju reikia turėti omenyje, kad tol, kol nėra sumokėta skola ar atlyginta

žala, atsakovas ir toliau naudojasi pinigais, kuriuos jis turės sumokėti kreditoriui, todėl yra pagrįsta ir teisinga, kad skolininko nauda palūkanomis būtų priteista nukentėjusiajai šaliai.

IV. PALŪKANŲ NORMA (DYDIS)

Dauguma arbitražu nagrinėjamų ginčų yra kilę iš sutartinių prievolių. Sutarties laisvės principas (CK 6.156 str.) leidžia šalims susitarti beveik dėl visų tarpusavio santykių klausimų, įskaitant palūkanas ir jų dydį. Šalių teisė susitarti dėl palūkanų ir jų dydžio apima tiek susitarimus dėl skolinimosi (skolinimo), t. y. mokėjimo palūkanų (CK 6.37 str.), tiek ir dėl moratorinių palūkanų, t. y. palūkanų, mokamų už pinigines prievolės vykdymo termino praleidimą (CK 6.210 str.). Kai moratorinės palūkanos yra nustatytos šalių susitarimu, arbitrai ir teismas turi gerbti šalių susitarimą ir daryti intervenciją į šalių susitarimą tik išimtiniais atvejais. Todėl arbitražas ar teismas gali sumažinti sutartinių moratorinių palūkanų dydį, jeigu jos neprotingai didelės. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų buvo nustatyta, kad *sutarties sudarymo metu vidutinė metinė palūkanų norma buvo 6,04 procento, o šalys sutartyje nustatė 48 procentų dydžio metines palūkanas*. Teismas, sumažindamas priteisiamų palūkanų dydį, nurodė:

„[...] Nustatant palūkanas šalių susitarimu, išlieka grėsmė, kad ekonomiškai stipresnė šalis – kreditorius – gali pasinaudoti savo pranašesne padėtimi ir nustatyti neprotingai dideles palūkanas. Todėl teismas turi teisę vertinti sutarties sąlygą dėl palūkanų, kaip ir bet kokią kitą sutarties sąlygą, sąžiningumo, teisingumo ir protingumo požiūriu. Nagrinėdamas šalių ginčus dėl palūkanų dydžio, teismas turi teisę vertinti atitinkamus susitarimus dėl palūkanų dydžio ir pasisakyti, ar toks susitarimas nepažeidė iš esmės šalių interesų pusiausvyros (CK 6.228 str.) ir ar jis neprieštarauja sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijams (CK 1.5 str., 6.37 str. 3 d.).“⁴⁷

⁴⁵ Colón, J. m., Knoll, m. S. (2007). Prejudgment Interest in International Arbitration. *Transnational Dispute Management*, 4(6), p. 7.

⁴⁶ Stephens-Chu, G., Kelly, J. (2018). Awards of Interest in International Arbitration: Achieving Coherence through Purpose. *Indian Journal of Arbitration Law*, 7(1), p. 24.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1085/2002.

Arbitražo ir teismo teisė mažinti pernelyg didelės palūkanas grindžiama palūkanų paskirtimi – jos skirtos minimaliems kreditoriaus nuostoliams kompensuoti. Taigi palūkanos atlieka kompensacinę, o ne nubaudimo funkciją. Kai palūkanų dydis yra toks, kad akivaizdžiai matyti, jog jos atlieka nubaudimo, o ne kompensavimo funkciją, neprotingai didelės palūkanos turi būti mažinamos, nes priešingu atveju kreditorius nepagrįstai praturtėtų. Tačiau, kaip minėta, didelės sutartinės moratorinės palūkanos nebūtinai turi būti mažinamos iki įstatyme nustatyto dydžio. Gali būti atveju, kai įstatymo nustatyto dydžio palūkanų priteisimas kreditoriaus tikrųjų nuostolių nekompensuos. Pavyzdžiui, 2022 m. Lietuvoje infliacija buvo 19,7 procento⁴⁸, o CK nustatytos palūkanos dėl to nesikeitė. Todėl akivaizdu, kad CK nustatytos 5 ar 6 procentų palūkanos neatitiko pinigų vertės pokyčio.

Reikia turėti omenyje, kad CK 6.210 straipsnyje nustatyti palūkanų dydžiai laikomi minimaliais kreditorius nuostoliais, t. y. preziumuojama, kad, laiku neįvykdžius piniginės prievolės, kreditorius patiria nuostolių (CK 6.261 str.). Todėl kreditorius minimalių nuostolių fakto neprivalo įrodinėti, nes jie preziumuojami. Tačiau kreditorius turi teisę įrodinėti, kad dėl prievolės neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo jis patiria didesnius nei minimalūs nuostolius. Kreditoriui tai įrodžius, jam turi būti priteisiamas įrodytų nuostolių atlyginimas, kiek jų nepadengia priteistos moratorinės palūkanos. Analogiškai šis klausimas reglamentuojamas ir UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų 7.4.9(3) straipsnyje, Europos sutarčių teisės principų 9:508(1) straipsnyje. Pavyzdžiui, kreditorius, laiku neatgavęs skolos iš skolininko, yra priverstas skolintis, o dėl rinkoje vyraujančių didelių palūkanų normų jis yra priverstas skolintis už 18 procentų metines palūkanas. Akivaizdu, kad priteisus kreditoriui 6 procentus metinių palūkanų nuo laiku negrąžin-

tos sumos, kreditoriaus realių nuostolių priteistos palūkanos visiškai nekompensuos. Kad įstatymo nustatyto dydžio palūkanų priteisimas pagal CK 6.210 straipsnį gali nekompensuoti visų realių kreditoriaus nuostolių, patvirtina ir 1980 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo–pardavimo sutarčių 78 straipsnis, kuriame nustatyta, kad jeigu šalis vėluoja sumokėti kainą arba bet kokią kitą sumą, kita šalis turi teisę į palūkanas nuo laiku nesumokėtos sumos be žalos bet kokiam reikalavimui dėl nuostolių, kurie gali būti išieškoti pagal 74 straipsnį, atlyginimo⁴⁹. Taigi palūkanos kaip gynimo būdas yra suderinamas su kitais gynimo būdais, kaip antai prievolės įvykdymu natūra arba nuostolių priteisimu.

Kai šalys pasirenka Vienos konvenciją kaip taikytiną jų sutarčiai teisę, reikia turėti omenyje, kad ši konvencija nenustato palūkanų normos. Tokiu atveju siūloma taikyti vieną iš dviejų alternatyvų. Pirma, taikyti palūkanų normą, kuri taikoma už prievolės valiutos indėlius. Arba, antra, skolinimosi palūkanų normą ta valiuta, kurią kreditorius, laiku negavęs apmokėjimo, buvo priverstas pasiskolinti⁵⁰.

Kai šalys sutartyje nėra susitarusios dėl palūkanų dydžio, taikoma įstatyme nustatyta palūkanų norma. Pažymėtina, kad Lietuvoje komercinių sutarčių atveju galioja dvi skirtingos įstatyme nustatytos palūkanų normos. Pirma, CK 6.210 straipsnio 2 dalyje nustatytos 6 procentų metinės palūkanos. Antra, Mokėjimų, atliekamų pagal komercines sutartis, vėlavimo prevencijos įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje nustatyta 8 procentiniais punktais didesnė vėliausiai pagrindinei Europos Centrinio Banko refinansavimo operacijai taikoma fiksuotoji palūkanų norma, jeigu vėliausia pagrindinė Europos Centrinio Banko refinansavimo operacija buvo vykdoma fiksuotųjų palūkanų konkurso būdu, arba ribinė palūkanų norma, jeigu vėliausia pagrindinė Europos Centrinio Banko refinansavimo operacija buvo vykdoma

⁴⁸ Verslas Lietuvoje (2023 m. leidimas). Infliacija. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2023/infliacija> [žiūrėta 2024-06-17].

⁴⁹ *Valstybės žinios*, 1995-12-15, Nr. 102-2283.

⁵⁰ Kizer, K. L. (1998). Minding the Gap: Determining Interest Rates Under the U.N. Convention for the International Sale of Goods. *The University of Chicago Law Review*, 65, p. 1301–1305.

kintamųjų palūkanų konkurso būdu. Šio įstatymo 2 straipsnio 5 dalis yra speciali teisės norma, todėl esant jos ir CK 6.210 straipsnio 2 dalies kolizijai, taikoma speciali teisės norma. Tačiau reikia turėti omenyje, kad minėto įstatymo 1 dalies 3 dalyje nustatyti atvejai, kai šis specialus įstatymas netaikomas. Pavyzdžiui, Mokėjimų, atliekamų pagal komercines sutartis, vėlavimo prevencijos įstatymo įstatymo 1 straipsnio 3 dalies 3 punkte nustatyta, kad šis įstatymas netaikomas nuostolių atlyginimo atvejais. Tai visiškai atitinka 2011 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/7/ES dėl kovos su pavėluotu mokėjimu, atliekamu pagal komercinius sandorius, preambulės 8 punktą, kuriame nustatyta, kad „šia direktyva neturėtų būti reglamentuojami [...] mokėjimai, atlikti kompensuojant padarytą žalą“⁵¹. Taigi, jeigu yra pareikštas reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo, turi būti taikoma CK 6.210 straipsnio 2 dalyje nustatyta palūkanų norma, o ne specialus įstatymas. Deja, teismų praktikoje daroma klaidų, kai priteisdami nuostolių atlyginimą teismai nepagrįstai taiko specialų įstatymą⁵².

Gali būti, kad taikytina teisė nenustato įstatyminės palūkanų normos. Tokiu atveju pripažįstama, kad arbitrai turi diskrecijos teisę pasirinkti tokį palūkanų dydį, kuris, viena, užtikrintų kuo tikslesnį kreditoriaus patirtų nuostolių kompensavimą. Tačiau, antra, palūkanų dydis turi būti toks, kad neleistų kreditoriui nepagrįstai praturtėti ir priteistos palūkanos taptų bauda ir nebeatliktų kompensacinės

funkcijos. Apskaičiuojant palūkanų dydį yra naudojami įvairūs metodai⁵³, pavyzdžiui, taikomos tarpbankinių palūkanų normos, atsakovo skolinimosi palūkanų normos, ieškovo finansavimo išlaidų metodas⁵⁴ ir kt., kartu pripažįstama, kad kiekvienas metodas nėra idealus⁵⁵. Todėl arbitražo procese šalys dažnai pasitelkia ekspertus, kurie pagrįstų vienokio ar kitokio metodo taikymą ir pagal jį apskaičiuotų palūkanas. Pavyzdžiui, vienoje byloje arbitražo teismas iš pirkėjo, nesumokėjusio laiku kainos, priteisė pardavėjui pagal Vienos konvencijos dėl tarptautinio pirkimo–pardavimo sutarčių 78 straipsnį 12 procentų metinių palūkanų, nes pardavėjas pateikė įrodymų buvęs priverstas už tokią palūkanų normą skolintis, kai pirkėjas laiku nesumokėjo kainos⁵⁶.

Kaip minėta, tarp prievolės pažeidimo ir arbitražo ar teismo sprendimo priėmimo praeina nemažai laiko, per kurį gali keistis tiek rinkoje, tiek ir įstatyme nustatytų palūkanų dydis. Tokiais atvejais kyla klausimas, ar palūkanoms, priteisiamoms iki civilinės bylos iškėlimo ir po civilinės bylos iškėlimo, turi būti taikoma ta pati ar skirtinga palūkanų norma. 2020 m. atliktas arbitražo sprendimų, priimtų pagal Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) taisykles, tyrimas parodė, kad 81 procentui išanalizuotų bylų arbitrai taikė vienodą palūkanų normą tiek priteisdami palūkanas už laikotarpį iki bylos iškėlimo, tiek ir už laikotarpį po bylos iškėlimo⁵⁷.

Priteisdamas palūkanas arbitražo teismas, vadovaudamasis taikytina teise, taip pat turi nu-

⁵¹ OL 2011 L 48, p. 1.

⁵² Žr., pvz., Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. gegužės 16 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e2A-251-330/2024.

⁵³ Dolgoff, A., Duarte-Silva, T. (2016). Prejudgment Interest: An Economic Review of Alternative Approaches. *Journal of International Arbitration*, 33(1), p. 99–114.

⁵⁴ Maniatis, M. A., Dorobantu, F., Nunez, F. (2018). Framework for Interest Awards in International Arbitration. *Fordham International Law Journal*, 41(4), p. 826.

⁵⁵ Petres, B. (2023). A Choice Between Pandora's Box and a Procrustean Bed? Internationalizing the Rate of Preaward Interest in International Arbitration. *Arbitration: The International Journal of Arbitration, Mediation & Dispute Management*, 89(2), p. 135–159.

⁵⁶ DiMatteo, L., Dhooge, L., Greene, S., Maurer, V. G., Pagnattaro, M. A. (2005). *International Sales Law. A Critical Analysis of CISG Jurisprudence*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 153.

⁵⁷ Damages awards in international commercial arbitration: A study of ICC awards. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.pwc.co.uk/forensic-services/assets/documents/trends-in-international-arbitration-damages-awards.pdf> [žiūrėta 2024-05-20], p. 20.

rodyti, kokias palūkanas jis priteisia – paprastas ar sudėtinės. Jeigu nurodoma, kad priteisiamos sudėtinės palūkanos, taip pat reikia nurodyti, kokiais laikotarpiais jos yra kapitalizuojamos, kas mėnesį, ketvirtį ar kas metus. To nepadarius, arbitrams gali tekti aiškinti arbitražo teismo sprendimą⁵⁸.

V. ARBITRAŽO TEISMO SPRENDIMO PANAIKINIMAS AR NEPRIPAŽINIMAS DĖL PALŪKANŲ AR JŲ DYDŽIO

Bendriausia prasme palūkanos – tai pinigų skolinimosi kaina, t. y. suma, kurią paskolos gavėjas sumoka paskolos davėjui už tai, kad pastarasis paskolino pinigų⁵⁹. Nors ekonomikos požiūriu palūkanos yra savaime suprantamas dalykas, nes „nemokamų pietų nebūna“, tačiau istorija rodo, kad būtent palūkanos yra tas institutas, dėl kurio egzistavimo susikerta skirtingi ideologiniai, religiniai, moraliniai požiūriai. Antai dar Aristotelis palūkanas manė esant nenatūraliu, amoraliu dalyku, palūkanų ėmimą nuodėme laikė krikščionybė iki viduramžių ir tebelaiiko islamas⁶⁰. Romėnų teisė (Dvylikoje lentelių) numatė maksimalią 8^{1/2} procento metinę palūkanų normą⁶¹, kartu romėnų teisė draudė lupikavimą ir sudėtinės palūkanas⁶². Tarybinė teisė taip pat iš dalies neigė palūkanas. Pavyzdžiui, pagal 1964 m. Civilinio kodekso 292 straipsnį buvo leista taikyti palūkanas tik įstatymų nustatytais atvejais, taip pat vykdant visuomeninės savišalpos kasų ir miestų lombardų paskolas. Todėl vienas iš pirmųjų Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų⁶³

ir buvo susijęs su šios teisės normos pripažinimu prieštaraujančiu Konstitucijai.

Palūkanų imperatyvaus reglamentavimo poreikį pripažįsta ir šiuolaikinė teisė. Didelė palūkanų norma laikoma lupikavimu, todėl šiuolaikinė teisė sandorius, kuriuose nustatytos lupikiškos palūkanos, mano esant prieštaraujančiais ne tik gerai moralei⁶⁴, bet ir nusikaltimu⁶⁵. Todėl ne nuostabu, kad palūkanas įvairių valstybių teisė reglamentuoja imperatyviomis teisės normomis. Imperatyvios teisės normos paprastai laikomos valstybės viešosios tvarkos dalimi. Dėl šios priežasties palūkanų priteisimas arbitrams yra „galvos skausmas“ mažiausiai dėl dviejų priežasčių. Pirma, netinkamai priteisus palūkanas, gali kilti grėsmė, kad arbitražo teismo sprendimas bus panaikintas arbitražo vietos valstybės teismo dėl sprendimo prieštaravimo viešajai tvarkai. Antra, arbitražo teismo sprendimas gali būti nepripažintas kitoje valstybėje, jeigu joje palūkanos apskritai draudžiamos, kaip kad yra kai kuriose musulmoniškose valstybėse arba dėl sprendimo prieštaravimo viešajai tvarkai. Pavyzdžiui, Maltos teismas pripažino, jog Šveicarijos teismo sprendimas, kuriuo buvo priteistos 12 procentų metinės palūkanos, prieštarauja Maltos viešajai tvarkai, nes Maltoje yra nustatytos 8 procentų metinės palūkanos. Todėl Maltoje Šveicarijos teismo sprendimas buvo pripažintas tik iš dalies, t. y. palūkanos buvo sumažintos iki 8 procentų⁶⁶. JAV Mičigano valstijos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad palūkanos, viršijančios įstatymo nustatytus 25 procentus, prieštarauja viešajai

⁵⁸ Croft, C., Kee, Ch., Waincymer, J. (2013). *A Guide to the UNCITRAL Arbitration Rules*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 412.

⁵⁹ Ferguson, N. (2009). *Pinigų triumfas. Finansai pasaulio istorijoje*. Vilnius: Baltos lankos, p. 43.

⁶⁰ Brook, Y. (2007). *The Morality of Moneylending: A Short History*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://theobjectivestandard.com/2007/08/morality-of-moneylending/> [žiūrėta 2024-05-16].

⁶¹ Homer, S., Sylla, R. (2005). *A History of Interest Rates*, 4th edn. London: John Wiley & Sons, 2005, p. 45.

⁶² Geisst, Ch. R. (2013). *Beggar Thy Neighbor: A History of Usury and Debt*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, p. 20, 22.

⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. kovo 31 d. nutarimas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta442/content> [žiūrėta 2024-05-16].

⁶⁴ Ciacchi, A. C., Mak, C. H., Mansoor, Z. (2020). *Immoral Contracts in Europe*. Cambridge: Intersentia, p. 589–645.

⁶⁵ Furnish, d. B., Boyes, W. J. (1982). *Usury and the Efficiency of Market Control Mechanisms: A Comment on Usury in English Law*. *Arizona Journal of International and Comparative Law*, 1, p. 62–84.

⁶⁶ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV%3A82016MT0930%2851%29_SUMJURE#SM [žiūrėta 2024-05-16].

tvarkai⁶⁷. Niujorko valstijos apeliacinis teismas pripažino, kad 34 procentų metinės palūkanos prieštarauja Niujorko valstijos viešajai tvarkai ir atsisakė taikyti šalių pasirinktą sutarčiai taikytiną teisę⁶⁸. Austrijos Aukščiausiasis Teismas nepripažino arbitražo sprendimo kaip prieštaraujančio viešajai tvarkai, kuriuo buvo priteistos 107 procentų metinės palūkanos⁶⁹. Egipto teismai taip pat nepripažįsta remdamiesi viešosios tvarkos išlyga užsienio arbitražų sprendimų, jeigu yra priteistos labai didelės palūkanos⁷⁰.

Tačiau yra pavyzdžių, kai teismai nepripažįsta labai didelių palūkanų priteisimo prieštaravimu viešajai tvarkai, nes lupikiškų palūkanų draudimas paprastai laikomas nacionalinės, o ne tarptautinės viešosios tvarkos pažeidimu. Pavyzdžiui, Kanados Ontario valstijos teismas pripažino arbitražo teismo sprendimą, nepaisant to, kad buvo priteistos 1,5 procento palūkanos kas mėnesį ir jos gerokai viršijo Kanados teisėje nustatytas maksimalias palūkanų normas⁷¹. Sudėtinių palūkanų priteisimas paprastai taip pat nėra laikomas viešosios tvarkos pažeidimu⁷².

Netinkamas teisės normų, reglamentuojančių palūkanų priteisimą, taikymas gali lemti, kad arbitražo teismo sprendimas bus panaikintas ar nepripažintas tik dalyje dėl palūkanų priteisimo. Pavyzdžiui, Madrido apeliacinis teismas panaikino sprendimo dalį, kuria buvo priteistos

palūkanos, dėl to, kad ieškovas nebuvo pareiškęs reikalavimo jas priteisti⁷³.

Kai kuriose valstybėse teismai turi teisę ne panaikinti arbitražo sprendimą dėl pernelyg didelių palūkanų, o jas sumažinti. Pavyzdžiui, Indijoje teismas turi teisę sumažinti arbitražo teismo priteistas palūkanas⁷⁴.

Būta Lietuvos teismų praktikos pavyzdžių, kai buvo prašoma nepripažinti užsienio arbitražo teismo sprendimo motyvuojant tuo, kad priteistos palūkanos yra lupikiškos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pripažinęs, kad neprotingai didelės palūkanos gali būti vertinamos kaip viešosios tvarkos pažeidimas, jeigu jos reikštų lupikavimo įteisinimą. Tačiau konkrečioje byloje teismas, atsižvelgdamas į valstybėje, kurios teisė buvo taikoma priteisiant palūkanas, galiojančias palūkanų normas, 14,75 procento metinių palūkanų nepripažino lupikiškomis⁷⁵.

IŠVADOS

P pinigai mums turi vertę tik tuo atveju, jeigu jais galime naudotis. Ne veltui pinigai laikomi ekonomikos „krauju“, kuris užtikrina viso ekonomikos organizmo tinkamą funkcionavimą. Jeigu šiandien dėl skolininko kaltės kreditorius savo pinigais negali naudotis, tai jis neabejotinai patiria nuostolių, nes pinigų vertė ilgainiui kinta. Pi-

⁶⁷ Scott, H., Hogan, S. H. (2024). Michigan Supreme Court Says Excessive Interest is Still Illegal, No Matter What it is Called. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.fosterswift.com/communications-michigan-supreme-court-excessive-interest-still-illegal.html> [žiūrėta 2024-05-16].

⁶⁸ Jeffrey m. Haber, J. m. (2023). Choice of Law Provision Held Invalid Because its Application Violates New York Public Policy. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://fhnylaw.com/choice-of-law-provision-held-invalid-because-its-application-violates-new-york-public-policy/> [žiūrėta 2024-05-16].

⁶⁹ OGH SZ 2005, reported in (2005) 30 *Yearbook-Commercial Arbitration* 421(Supreme Court, Austria, decided 2005) 433.

⁷⁰ Shehata, I. (2019). 25 Years of Model Law Arbitration in Egypt. *ASA Bulletin*. 37(3), p. 631–642.

⁷¹ Polkinghorne, m., Biggs, J., Chuwen, A., Obamuroh, A. d. T. (2020). Grounds for Refusing Recognition or Enforcement. In: Bantekas, I., Ortolani, P., Ali, S., Gomez, m. A., Polkinghorne, m. *UNICITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. A Commentary*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 971.

⁷² Zhang, S. (2023). *The Public Policy Exception in the Judicial Review of International Commercial Arbitral Awards. Lessons from and for China*. Berlin: Springer, p. 208–209.

⁷³ Polkinghorne, m., Biggs, J., Chuwen, A., Obamuroh, A. d. T. (2020). Grounds for Refusing Recognition or Enforcement. In: Bantekas, I., Ortolani, P., Ali, S., Gomez, m. A., Polkinghorne, m. *UNICITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. A Commentary*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 957.

⁷⁴ Bansal, A., Gupta, S., Dubey, S., Gupta, S. (2022). How to Determine „Reasonable“ Rate of Interest for Interest Claim in Arbitration Matters? *Indian Review of International Arbitration*, 2(1), p. 24.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-179/2006.

nigų kainos kitimas įvertinant laiko veiksnį yra esminis finansų sistemos principas. Tam, kad finansų sistema veiktų stabiliai, piniginės prievolės turi būti vykdomos laiku, nes kreditorius, laiku neatgaudamas jam priklausančių pinigų, priverstas didinti savo prekių ar paslaugų kainas, pasitelkti papildomus finansinius išteklius.

Palūkanos būtent ir yra tas priemonė, kuria yra siekiama tiek drausminti skolininkus tinkamai vykdyti savo prievoles, tiek ir kompensuoti kreditoriaus finansinius praradimus. Palūkanos visų pirma yra ekonominė kategorija, todėl jų taikymas turi būti grindžiamas ekonomine logika, o ne vien formaliu teisės normų taikymu.